METAPHORIZATION IN PHARMACEUTICAL TERMINOLOGY

Eugenia Mincu
Assoc. Prof., PhD, "B.P. Haşdeu" Institute of Romanian Philology, Chişinău, Moldova

Abstract:In the famous Platon's Dialogues is presented the essence of „name suitability": „...naturally will exist, for every reality, a right suitability of the name".„The right suitability of the name" in medical terminology focuses on ancient daily realities, on mythology, on folklore etc. The metaphorical thinking is part of the conceptual human system; is essential for our way of understanding, communication, learning, discovering and inventing. The metaphor is one of the most used modalities to shape the reality, and metamorphization is a cognitive phenomenon, which implies universal gnoseologic mechanisms to a conceptual level. Analogy and association between different conceptual categories are underlying cognitive metaphors.Metaphorical nominations are adjusted to medical terminological system and simultaneous impose their own system based on conceptual metaphorical models, offering to terms functional capacity.

Keywords: (de)nomination, metaphor, terminology, medicine, pharmacy.

Metafora este puntea dintre ceea ce ştim şi ceea ce vrem să ştim. Warren K.Wake

Introducere. În faimoasele *Dialoguri ale lui Platon* este prezentă esenţa „potrivirii numelor": „..ar exista în chip firesc, pentru fiecare din realităţi, o dreaptă potrivire a numelui" (Platon 1978: 251).

„Dreapta potrivire a numelui" în terminologia medicală se axează pe realităţi cotidiene antice, pe mitologie, pe folclor etc. Gândirea metaforică face parte din sistemul conceptual uman; este esenţială modului în care ne înţelegem şi înţelegem, comunicăm, învăţăm, descoperim şi inventăm. „Metafora este, mai întâi, un mod de gândire, apoi un mod de exprimare a cuvintelor".

Esenţa metaforei rezidă în înţelegerea unei noţiuni prin intermediul termenilor care exteriorizează alte noţiuni. În lucrarea sa fundamentală *Încercare asupra semasiologiei limbei române* (1887), Lazăr Şăineanu se referă la creaţiile metaforice, creaţii care sunt analizate şi ca efecte ale generalizării (sau „limitării") cuvintelor aparţinând „primitiv" (= originar) „limbii agricole", „graiului ciobănesc", celui „vânătoresc" şi, respectiv, ale „scăderii sensului" prin scăpătarea desăvârşită a titlurilor şi a rangurilor străine" (apud Dumistrăcel 1980: 127).Sistematicitatea limbii este condiţia forte în transpoziţia metaforică (*conduit metaphor*): la nivel de idee (esenţa „obiectului"); la nivel de expresii lingvistice (esenţa „recipientului"); la nivel de comunicare (actul de transmitere). Vorbitorul îşi transpune ideea (esenţa „obiectului") în cuvânt (esenţa „recipientului") şi astfel, în comunicare, realizează *conduit metaphor* – auditorul extrage ideea/ „obiectul" din cuvântul „recipient"(Reddy *et al*. 1979: 284–310).

Cercetătorii în domeniu delimitează: **metaforaconceptuală,** desemnând două funcţii ale acesteia: **funcţia cognitivă şi funcţia structurală**.

Analogia şi asocierea între diverse categorii conceptuale stau la baza metaforelor cognitive. Nominaţiile metaforice se ajustează la sistemul terminologic medical şi concomitent „impun propriul sistem axat pe modele metaforice conceptuale" (Arutiunova

BDD-A28597 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:56 UTC)

1990: 15), oferind termenilor capacitate funcţională. **Aşadar, metafora este una dintre cele mai uzuale modalităţi de a modela realitatea, iar metaforizarea este un fenomen cognitiv, care implică mecanisme gnoseologice universale la nivel conceptual.**

Doina Butiurca, în studiul *Lingvistică şi terminologie. Hermeneutica metaforei în limbajele specializate* (Butiurca 2015: 81-83), vorbind despre caracteristica „motivat" a termenilor-metafore, se referă la:

a)motivarea internă, a termenului (de natură diacronică, în special, motivarea prin modelatori semantici; de natură sincronică, motivarea paronimică, omonimică etc.);

b)motivarea externă, axată pe relaţia între **obiect semnificat** şi **formă semnificantă.**

În literatura de specialitate, la nivel ontologic sunt diferenţiate categoriile:

a) **Metafora „esenţei" şi a substanţei**. Cuprinde „lucrurile" omogene din uzul cotidian, care pot fi clasificate, diferenţiate (calitativ şi cantitativ), asociate etc.

b) **Metafora „spaţiului limitat"**.Includeevenimente, acţiuni, ocupaţii (activităţi), stărietc., care au loc într-un anumit spaţiu, interpretat ca „recipient".

Terminologia medicală abundă în termeni-metafore. Conform datelor prezentate de specialiştii, în domeniul medical sunt atestaţi 3 500 de termeni medicali-metafore, dintre care 1000 sunt termeni utilizaţi în domeniile anatomie şi clinică (Ozinghin 2010: 3).

Istoria şi cultura îşi formează metafora proprie. În Grecia antică, prevala **metafora endocentrică**: cunoaşterea de sine, raportată la microuniversul patriei. În cultura romană predomina **metaforaexocentrică**, dictată de dorinţa de cunoaştere a noului prin cotropirea de noi teritorii. Creştinismul a generat **metafora „religioasă"**, axată pe „esenţa" omului între fizic şi suflet, sunt preluate subiecte biblice etc. În Evul mediu, ia naştere **metafora „scăriţei**", reflectare ierarhică a societăţii; mai târziu, **metafora poetică**, bazată pe ideea ***Lumea esteunteatru*** (Shakespeare). Perioada renascentistă creează **metafora „raţională"** (mecanică sau de laborator) ca posibilitate de cunoaştere a macrouniversului etc. (Vačkov 2015: 75-88).

Cercetătorii delimitează trei etape în procesul de metaforizare a unei unităţi terminologice (Lapinia 1988: 134-136):

Etapa I – selectarea cuvântului (limba comună/ termen dintr-un domeniu de activitate), în funcţie de anumite criterii translingvistice:

a) Contextul empiric/ funcţia comună a două obiecte eterogene: rolul lui *pylorus* (la greci, *pyloros*) era acela de a păzi intrarea în casa grecească/ romană – în context medical, *pilorul* „păzeşte", controlează intrarea în intestin.

b) Identitatea/ coreferinţa: în Antichitate, *thorax*-uldesemna platoşa luptătorilor greci; în medicină, *toracele* defineşte „cavitatea situată în partea superioară a trunchiului".

c) Trăsături distinctive: de la *agora* „piaţa supraaglomerată a grecilor" s-a format termenul *agorafob*. Pieţele greceşti se făceau în spaţiu deschis, public. *Distincţia semantică* a generat selectarea cuvântului uzual. În terminologia psihiatrică, *agorafobia* este„teama iraţională de spaţiile deschise") (Rusu 2013: 25-29).

Etapa a II-a – conceptualizarea. Cuvântul-sursă (de la care se transpoziţionează semnificaţia) reprezintă „un model" de cunoaştere a noţiunii-receptoare.

Etapa a III-a – fixarea unităţii nominative (separarea semantică). Unitatea nominativă nouă deţine o „valoare" nominativă independentă (o nouă definiţie), obţine statutul de termen şi se integrează în sistemul funcţional terminologic.

Nu întotdeauna termenii-metaforă se înscriu în uzul terminologic. Descoperind *dioxidul de carbon*, olandezul Johannes van Helmont (1577-1644) îl numeşte *spiritus silvester* „spiritul pădurii", pentru că este emanat în timpul arderii ghindelor de stejar. Numele zeului Mars (Marte), în medicina antică, denumea elementul chimic *Fe*; termenul *martialis* este sinonim cu *ferrugineus* etc.

BDD-A28597 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:56 UTC)

În prezenta lucrare, propunem o clasificare a metaforelor existente în **terminologia medicală internațională,** care se referă la **metafora „esenţei" şi a substanţei**, **metafora „spaţiului limitat"**, dar şi la **metafora „spaţiului nelimitat":**

1. **Metafora la nivel de microunivers (spaţiul limitat, substanţa).**
2. **Metafora la nivel de macrounivers (spaţiul „nelimitat", spirit).**

Terminologia farmaceutică: adevăr şi mit

Potrivit unei legende, Alcuin (732-804) l-a întrebat pe ucenicul său, Carol cel Mare: „Ce este planta?" Acesta i-a răspuns: „Prieten al medicilor şi lauda bucătarilor!"

I. Matricea metaforică, nivel de microunivers

1. Metafora ambianţei

Arum maculatum este o plantă care simbolizează masculinitatea şi feminitatea sufletului, numită „mariaj alchimic". Frunzele şi floarea amintesc formele „castronului şi ale lamei". Medicii antici o numeau *balaur mic*, dat fiind trunchiul plantei în formă de şarpe. Dioscoride considera că forma plantei indică efectul curativ al acesteia – antidot în muşcătura de şarpe.

Planta medicinală *Cyclamen europaeum* îşi datorează numele rădăcinilor sale, asemănătoare unui bulb „în formă de cerc". Dioscoride menţiona efectul afrodiziac al plantei, descoperit empiric; căprioarele şi mistreţii dezgropau şi consumau rădăcinile acestei plante. Cultivatorii acestei plante sunt numiți *ciclamini* „destinat bărbaţilor".

De la latinescul *salvia* „sănătos" derivă *salvia*, planta cunoscută din Antichitate ca cea „care dă sănătate"; extractul de plantă se punea în pastă de dinţi, în unsorile antiartrită etc.

2. Metafora antropologică

Termenul *valeriană* (= odolean) este atestat începând cu secolul al X-lea. Se presupune că ar fi provenit de la verbul latin *valeo, ēre* „a fi sănătos". Unii lingvişti susţin că are la bază numele medicului *Plinius Valerianus*, considerat „un om foarte sănătos".

În 1753, botanistul Carl von Linné introduce termenul *nicotină,* de la numele lui Jean Nicot, care, în 1560, aduce la Paris primele seminţe de tutun.

3. Metafora axată pe similitudinea „stărilor": denumirea plantei medicinale *urzică* s-a format de la verbul latin *uro, urĕre* „a frige, a arde". Planta „arde" şi „frige" la atingere.

Termenul *sabur (= aloe*) este de origine arabă *sabr* „răbdare". Saburul, o plantă rezistentă nepretenţioasă, este considerat simbol al răbdării.

II. Matricea metaforică, nivel de macrounivers

1. Metafora ambianţei

...Vivat Academia din imnul *Gaudeamus igitur* (*Să ne bucurăm*) face trimitere la mitologia greacă. *Academus* este proprietarul plantaţiilor de măslin, numite, după moartea lui, *Academia.*

În terminologia internaţională, termenul slavon *pelin* are echivalentul de *Artemisia vulgaris* (< gr. *artemisia* „sănătos), plantă numită în cinstea zeiţei *Artemis*, zeiţa pădurilor, virginităţii, fertilităţii. Zeița este reprezentată ținând în mâini *arcul* şi *săgeata*; anume de aşa formă sunt frunzele pelinului.

Termenul *Erythraea centaurum* are la bază mitul antic. Centaurul *Chiron* şi-a vindecat cu această plantă rana, provocată de săgeţile otrăvite ale lui *Hercules*.

Panax Heraklios este denumirea plantei *panaceu* (< gr. *panacha* „panaceu"). Se presupune că are la origine numele zeiţei vindecării *Panacheia*, care avea o tinctură „atottămăduitoare". În medicină,termenul *panaceu* (< gr. *panakeia<pas* „tot" + < gr. *akos* „medicament") este „medicamentul despre care se credea odinioară că vindecă orice boală": ulcere, tuse, dureri de diverse etiologii, muşcături, contracţii etc. Planta se mai numeşte şi *Galbānum,* deoarece are florile galbene.

BDD-A28597 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:56 UTC)

Panacheia este una dintre fiicele lui *Asklepios*, semizeu, primul care a practicat arta medicală pe pământ, fiind ucenicul centaurului *Chiron*. Alte fiice ale lui Asklepios, care indică anumite etape, principii ale *ars medica* sunt: *Iaso* – zeiţa recuperării; *Aceso* – zeiţa restabilirii; *Meditrina* – zeiţa longevităţii şi *Aglaia* – zeiţa frumuseţii naturale.

2. Metafora antropomorfică

a) Denumiri de preparate medicamentoase

Termenul *atropină* „alcaloid extras din mătrăgună, măselariţă, laur etc., folosit împotriva spasmelor şi ca dilatant al pupilei etc." s-a format de la *Athropos* cea „neînduplecată", o femeie cu o foarfecă în mână, care stabilea modul în care omul va muri. Echivalentul în mitologia romană este *Morta*.

În mitologia greacă, *Morpheus* (din greacă „acela care preface, formează", de la *morphe* „forma") este zeul viselor, fiul lui *Hypnos*. *Morpheus* avea capacitate de a se metamorfoza luând înfăţişarea altor oameni şi de a apărea în vise. El dormea „pe un pat de abanos într-o peşteră întunecată, înconjurată cu maci". Drogul *morfină* „substanţă alcaloidă extrasă din opiu, întrebuinţată drept calmant, narcotic sau stupefiant; morfiu" creează condiţia visului.

b)Denumiri de plante medicinale

Potrivit legendei, *macul* (*Papaver somnifĕrum*), floarea somnului şi a uitării, este creat de *Morpheus*. La grecii antici, zeii *Hypnos, Demetra* etc. sunt reprezentaţi având în mâini spicul şi căciulia de mac, simbol al belşugului. O altă etimologie face trimitere la oraşul *Mekone*, numit şi „oraşul macului". În industria farmaceutică, *macul* este sursă de extragere a morfinei. Grecescul *mekon* este etimologizat din sanscritul *mah* „mare" sau din *megmi* „a dormi".

Cuvântul *mentă* „plantă erbacee perenă, cu frunze peţiolate, acoperite cu peri, cu flori mici, trandafirii, şi cu miros plăcut, folosită în scopuri medicinale şi în calitate de condiment" este de origine greacă; de la *Minthe* (< gr. „plantă bună"), nimfă, transformată de zei în plantă. În Roma antică se considera că mirosul de mentă măreşte randamentul intelectual; în timpul lecţiilor, tinerilor „învăţăcei" li se recomanda să poarte pe cap o coroana din frunze de mentă.

Ruscuţa este o „plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu flori de culoare roşie (*Adonis flammea*)"; *ruscuţa-de-primăvară* este o „plantă otrăvitoare caracteristică vegetaţiei de stepă (*Adonis vernalis*)"; *ruscuţa-de-toamnă* este o „plantă anuală cu flori de culoare purpuriu-închis (*Adonis autumnalis*).

Termenul *adonis* este de origine feniciană şi avea, iniţial, sensul de „domn, stăpân". La vânătoare, *Adonis* este rănit mortal de un mistreţ. La dorinţa unei zeiţe îndrăgostite, din sângele lui *Adonis* au răsărit flori roşii – *adonis vernalis*, numite şi „floarea cucului". În memoria lui *Adonis*, zeiţa hotărî să se facă serbări, numite *adonii*: *Adonis vernalis* „vreme călduroasă, belşug de recoltă" şi *Adonis autumnalis* „sfârşitul verii, frunzele sunt purtate de vânturile toamnei" sau „floarea vântului". *Adonis* este simbolul perpetuării naturii (moarte/ înviere). În farmaceutică, din planta *adonis* se prepară remedii pentru bolile de inimă.

b) Denumiri de ingrediente

Termenul *venin* provine de la latinescul *venenum, i, n,* format de la *venus* „dragoste, iubire" (*Venus*, zeiţa iubirii). Iniţial, cuvântul *venin* avea sensul de „băutură fermecătoare, de dragoste, iubire", iar mai târziu a căpătat sensul de „otravă, substanţă toxică". În terminologia farmaceutică, *veninul* este„substanţă toxică secretată de glandele unor animale (şerpi, insecte sau arahnide) şi de unele plante ca mijloc de atac sau de apărare, ori preparată de om (din plante otrăvitoare)".

3. Metafora sacrală

Se spune că *busuiocul* a fost utilizat iniţial în prepararea parfumului regal; de aici şi cuvintele latineşti *basileus, i, m* „rege" şi *basilicum, i, n* „regal". Potrivit altui mit, busuiocul vindeca rănile provocate de un monstru (jumătate şopârlă, jumătate dragon). Această legendă

BDD-A28597 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:56 UTC)

face trimitere la o altă etimologie – latinescul *basilicus, i, m* „dragon”. În Antichitate, busuiocul se considera un antidot perfect împotriva veninului. Denumirile populare sunt *șopârliță, tămâios* etc.

Dafna este numele frumoasei fiice a zeului râurilor *Peneu*, care, conform legendei, urmărită de *Appolo*, se aruncă în apă fiind acoperită cu crengi, cu ramuri, iar din frumusețile ei au rămas *frunze verzi de laur* (*dafin*). Pentru poeți, *Dafna* semnifica „palida lumină a aurorei, care se pierde în lumina dimineţii”. În Antichitate, *laurul,* arborele veşnic verde(< *laus* „onoare, laudă”), era simbolul slavei, al biruinţei, al măririi.

Termenul *Mur-druidhcann* este denumirea internaţională a *brusturelui* (în popor, *urechea boului*) care, în interpretarea galică, înseamnă „întristarea druizilor” sau „difuzor al tristeţii”, fiind folosit de druizi ca antidepresiv, remediu de dispersare a energiei negative.

Din Antichitate, *tătăneasa,* cunoscută sub numele de *Knitback,* este folosită în fortificarea articulaţiilor. R. Macbel denumeşte acestă plantă, dat fiind efectul său curativ – *knitbone* „conector de oase”.

Muşeţelul (= Matricaria recutita, Anthemis rōmāna, Chamaemēlum rōmānum etc.), denumit şi *romaniţă*, este utilizat în arta vindecării din Antichitate. Se presupune că este un diminutiv al cuvântului *muşat* din dialectul macedoromân „frumos”, în latină *formōsus.* Sinonimul *romaniţă* are la bază adjectivul *rōmāna, us, um*. Unii cercetători fac trimitere laegipteni, care au dedicat această floare *Zeului Ra,* zeul soarelui. De aici se presupune că vinedenumirea de *romaniţă*, floarea fiind considerată un dar divin – are forma soarelui şi tratează chiar şi prin aromă.

Concluzii. „Creativitatea” terminologică în procesul de „dreapta potrivire a numelui” în medicină se axează, în special, pe metaforizare ca fenomen cognitiv, care implică mecanisme gnoseologice universale la nivel conceptual. Esenţa metaforei rezidă în înţelegerea unei noţiuni prin intermediul termenilor care exteriorizează alte noţiuni. Analogia şi asocierea între diverse categorii conceptuale stau la baza metaforelor cognitive. (De)nominaţiile metaforice se ajustează sistemului terminologic medical şi concomitent „impun propriul sistem, axat pe modele metaforice conceptuale”, oferind termenilor capacitate funcţională. S-a propus o clasificare distinctă a metaforei medicale, axată pe metafora „esenţei” şi a substanţei, metafora „spaţiului limitat”, metafora „spaţiului nelimitat”, delimitând: a) metafora la nivel de microunivers (spaţiul limitat, substanţa); b) metafora la nivel de macrounivers (spaţiul „nelimitat”, spirit).

BIBLIOGRAPHY

Arutiunova 1990 = Надежда Арутюнова, *Метафора и дискурс* în Теория метафоры, Москва, Прогресс, с. 5-32.

Butiurca 2015 = Doina Butiurca, *Lingvistică şi terminologie. Hermeneutica metaforei în limbajele specializate*, Iaşi, Institutul European.

Dumistrăcel 1980 = Stelian Dumistrăcel, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii,* București, Editura Științifică și Enciclopedică.

Lapinia 1988 = Э. А. Лапиня, *Метафора в терминологии микроэлектроники*, în *Метафора в языке и тексте*, Москва, Наука, с. 134-145.

Ozinghin 2010 = Михаил Озингин, *Роль метафоры в труктурировании и функционировании русской медицинской терминологии*, Автореферат дис. канд. филол. наук. Саратов, Диссертации по гуманитарным наукамhttp://cheloveknauka.com/rol-metafory-v-strukturirovanii-i-funktsionirovanii-russkoy-meditsinskoy-terminologii.

Platon 1978 = Platon, *Opere*, vol. III, traducere de Simina Noica, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

BDD-A28597 © 2018 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:56 UTC)

Reddy 1979 = *Michael* J. *Reddy*, *The conduit metaphor: A case of frame conflict in our language about language*, în idem Andrew Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, Cambridge, p. 284–310.
Rusu 2013 = Valeriu Rusu, *Dicţionar medical*, ediţia a IV-a revizuită şi adăugită, Bucureşti, Editura medicală.
Vačkov 2015 = ИванВачков,*Возможностиметафорывсказкотерапевтическойработесовзрослыми*în Электронный журнал «Клиническая и специальная психология», 2015, том 4, nr. 1. С 75-88. ISSN: 2304-0394 (online) E-journal «Clinical Psychology and Special Education» 2015, vol. 4, no. 1, p. 75–88. (19.07.2016).

BDD-A28597 © 2018 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 18:13:56 UTC)